

Universitätsbibliothek Paderborn

Ioannis S. R. E. Cardinalis Bona Opera Omnia

Tribus Tomis comprehensa

De Divina Psalmodia, Ejusque Causis, Mysteriis, Et Disciplinis, deque variis Ritibus omnium Ecclesiarum in psallendis Divinis Officiis, Tractatus, Historicvs, Symbolicvs, Asceticvs. Sive Psallentis Ecclesiae Harmonia - Opus novum, & curiosum, ac multiplici eruditione illustratum ... Operum ...

Bona, Giovanni

Parisiis, 1678

§. 1. Orandum esse post solis ortum. Laudatur sol, eiusque ortus describitur. Fabula Memnonis. De cultu solis, & eius falsa apotheosi. Inter priscos adorantium ritus etiam oscula adhibita.

urn:nbn:de:hbz:466:1-9929

*Colles frugiferi, lignaque sylvæ,
Montes, & viridis gramina uallis,
Facunda segetes, dulcia poma,
Summo psallite Regi.*

*Bruta quadrupedes, reptile terræ,
Immensas Domino reddite grates:
Omnisque Alituum musica molles
Promat gutture cantus.*

*Infantes teneri, lata juvenus,
Simplex virginitas, cana senectus,
Huc denso properent agmine, & astræ
Pulsent laudis honore.*

*Rector cœlituum, te canat Indus,
Te psallat nitidi potor Enipei,
Mauri te celebrent, & tua diues
Volvat nomina Ganges.*

*Alternis resonent cantibus hymni,
Iungantur modulis organa mille,
Sambuca, cithara, tympana, plectra,
Sistrum, fistula, cornu.*

CAPUT VI.

DE PRIMA.

§. I.

Orandum esse post solis ortum. Laudatur Sol, ejusque ortus describitur. Fabula Memnonis. De cultu solis, & eius falsa apotheosi. Inter priscos adorantium ritus etiam oscula adhibita.

OFFICII nocturni cursum jam ut nostra imbecillitas tulit, laudisque matutinæ mysteria devota mentis actione transegimus: nunc diurnæ servitu-

tis pensum nos vocat; nunc solis orientis radius oculos restituit mundo, confusas rerum species distinguit claroque luminis splendore faciem quamdam, ac venustatem cunctis rebus infundit. Sol incipit, ait (a) Ambrosius, emunda oculos mentis, ô homo, animique interiores obtutus, ne qua festuca peccati aciem tui præstringat ingenii, & puri cordis turbet aspectum. Procedit sol magno, jubare diem, magno mundum complens lumine, vaporans calore. Cave ô homo solam ejus perpendere magnitudinem, ne nimius fulgor ejusvisustuæ mentis obcæcet. Cave ne radius ejus exoriens tuum confundat aspectum: Qui è regione in solis lucem fixum intendit obtutum, repercussio lumine omnem subitò amittit aspectum, æstimat se nihil videre, & intuendi munere esse fraudatum. Non igitur te tanto splendori temerè committas, sed quando hunc vides, auctorem ejus considera: quando hunc miraris, lauda ejus creatorem. Hæc carptim ex (b) Ambrosio, qui etiam alibi, exemplo avium, quæ nascente sole suavissimo cantu æthera mulcent, hortatur nos ad laudes hoc tempore æterno conditori canendas. Quis enim sensum hominis gerens non erubescat sine psalmorum celebritate diem ordiri, cum etiam minutissimæ aves solemni devotione, & dulci carmine ortus dierum prosequantur? Illa nemorum Siren Philomela, cantillantium avicularum præcentrix quanta spiritus contentione, quanta vocum varietate in occursum solis tota diffunditur? quam sonoro modulamine, quam mirabili ardore nascentem salutat? Nunc leni voce submurmurans musicos tonos retexit: nunc harmonicis quibusdam motibus dissaltans omnium modorum personat suavitatem: nunc continuo spiritu trahitur in longum, nunc variatur inflexo, nunc distinguitur conciso. Sed & aliarum volucrum pennatus exercitus omnium dulcedinum numeros, omnium concertuum sonos per-

* Ambrosii Exam. li. 4. cap. 1. b Idem ibid. lib. 5. cap. 12.

currens solem excipit advenientem. Rident amabili vultu universa, dum nova luce radians sol diem reddit mundo, rebus colorem, floribus venustatem. Oritur sol oculus mundi, jucunditas diei, cœli pulchritudo, naturæ gratia, præstantia creaturæ. Oritur sol aëris nitor, terræ decus, herbarum gloria, cor sphaerarum, luminum moderator, omnium viventium genitor, magnum Dei simulachrum. Oritur, inquam, ortuque suo ad celebrandas Numini laudes nos excitans, mentem nostram ad æterni solis contemplationem attollit.

METRUM XI.

*I*am Phœbus rutilum caput
 Vetus cœruleis equis
 Elatum pelago extulit.
 Noctem Phosphorus horridam
 Clara percutiens face,
 Stellas depulit aethere.
 Lux fulgens radiantibus
 Pingens cuncta coloribus
 Umbras lumine temperat.
 Tellus omniferos sinus
 Pandens aetheris ignibus
 Ardet murice flammeo.
 Errantes pecudum greges
 Herbis luce rubentibus
 Carpunt gemmea pabula.
 Laxis flet lacrymis polus
 Noctis tristia funera,
 Quas blanda excipit obstetrix
 Natura, & teneris cibum
 Hortis mellifluum parat.
 O quam floriferum solum
 Vultu ridet amabili!

Flammæ exacuum rose,
 Candent lilia pulchrius,
 Rident prata venustius,
 Vernant cuncta decentius.
 Arguta alituum cohors
 Vocis nectare diffuens
 Nascentem recinit diem,
 Cantat flebilibus modis
 Sylvosum recreans nemus
 Ales garrula Daulias,
 Musæ ruris Achantides
 Ludentes hilari sono
 Mulcent aëra cantibus.
 O Solis nitidum jubar
 Squallentem tenebris humum
 Optata irradians face:
 Dum tu per tibi cognitas
 Alii signiferi vias
 Terris lumina dividis,
 Nos certo quoque tempore
 Immixti superum choris
 Summo carmina Numini
 Psallentes terimus diem.

II. Quis enim tot naturæ provocatus incitamentis,
 tot creaturarum invitatus obsequiis, tot exemplis com-
 motus, tam iners inveniatur, ut solari jubare perfusus,
 non illicò ejus præconia celebret, ejus benignitas so-
 lem suum oriri facit super bonos, & malos? Notissima
 est Memnonis statua in Ægyptiis olim Thebis erecta,
 quam (c) Philostratus in vita Apollonii, & Calli-
 stratus in expositione statuarum describunt. Hæc spon-
 te sua cum radiis solaribus tangeretur suavissimum
 vocis sonitum, ut illi fingunt, emittebat, primoque
 lucis fulgore in os incidente nascenti Phœbo assurgens

c Philostrat. lib. 6. cap. 3. Calistrat. lib. de expos. statuar. c. 1. & 9. ex
 his Nat. Comes l. 6. Mytholog. c. 3.

lapidea labiorum claustra in ejus laudes referabat. Hoc fabuloso scilicet integumento antiquiores Sophi nobile documentum occultarunt, debere hominem rationis compotem ad solis ortum ipsius Conditoris majestatem adorare. Quod simpliciores viri haudquaquam ad illorum mentem percipientes, Creatoris cultum ad solem ipsum materialem transtulerunt. Nam, ut ait Sapiencia; (d) *Non potuerunt intelligere eum qui est, neque operibus attendentes agnoverunt quis esset artifex; sed aut ignem, aut spiritum, aut citatum aërem, aut gyrum stellarum, aut nimiam aquam, aut Solem, aut Lunam rectores orbis terrarum Deos putaverunt. Quorum si specie delectati Deos putaverunt, sciant quanto his Dominator eorum speciosior est, speciei enim generator hæc omnia constituit. Aut si virtutem, & opera eorum mirati sunt, intelligant ab illis, quoniam qui hæc fecit fortior est illis: à magnitudine enim speciei, & creature cognoscibiliter poterit creator horum videri. Hæc Sapiencia.*

III. Quia verò speciosissimus creaturarum est Sol, plures quoque invenit cultores, non solum inter rudiores, & barbaras nationes, sed etiam inter gentes, quæ politiori literatura, ac humanioribus placitis excultæ erant, ut (e) Tertullianus, & Arnobius asseverant. De his eleganter Aurelius (f) Prudentius Clemens adversus Symmachum sic cecinit:

*Est qui conspicuis superos quaesivit in astris,
Ausus habere Deum solem, cui tramite certo
Conditio imposta est vigilem tolerare laborem,
Visibus objectum mortalibus, orbe rotundo
Præcipitem, teretique globo per inane volantem,
Et quod nemo negat, mundo, cœloque minorem.*

Concinnè quoque de iisdem (g) Cyrillus Hierosolymitanus, Quidam, ait, solem Deum ponebant, ut occidente sole noctis tempore sine Deo essent. (h) Sophocles in Oedippo tyranno solem vocat primum omnium Deo-

d Sap. 13. 1. e Tertullian. in Apolog. Arnob. l. 1. f Prud. adv. Symm. lib. 1. Epigr. 15. g Cyrill. cat. 4. h Sopho. in Oedip. v. 675.

rum. Ejus autem vetustissimi adoratores fuerunt Persæ, & Chaldæi. Ad Persas, inquit (i) Tertullianus, si fortè deputabimur, licet solem non in linteo depictum adoremus, habentes ipsum ubique in suo clypeo. Et Darii castra describens Q. (k) Curtius; Super tabernaculum, ait, unde ab omnibus conspici posset imago solis crystallo inclusa fulgebat. (l) Justinus item Historicus, Persæ, inquit, solem unum Deum esse credunt, & equos eidem sacros ferunt. Persarum sacra sub Mithræ nomine soli dicata in specibus (m) Tertullianus sæpè commemorat, itemque (n) Luctatius Placidius, & Lilius (o) Gyraldus: quem errorem sequutus Basilides Deum *μὲν* appellabat. Quo verò ritu Persæ soli sacrificarent, tradit (p) Eustathius Archiepiscopus Thesalonicensis in explicatione Iliadis Homeri. Quamquam Persas ignem potius, quam solem coluisse (q) Maximus Tyrius his verbis affirmet. Persæ adorant ignem diarium, nimirum divinitatis signum, insatiabilem, voracem. Huic cum sacrificant alimentum præbentes his verbis utuntur, Ede ignis Domine. Chaldæos autem solem adorasse, (r) Diodorus Siculus scribit, qui & fabulam elegantem narrat de ejusdem solis apotheosi. Ab his ad Ægyptios solis cultus propagatus est, quos omnium primos solem pro Deo habuisse asserunt (s) Eusebius, & Theodoretus. Sed Chaldæis primatum in hac re astruit (t) Severianus, atque inde putat (u) Lampridius Heliogabalo inditum nomen, à solis scilicet Sacerdotio, cum prius Varius vocaretur. Sub nomine verò Serapidis, & Osiridis Ægyptios solem intellexisse testantur (x) Cicero, Macrobius, Diodorus, & Plutarchus: de cujus statuæ pensilis mirabili artificio

i Tertull. in Apolog. k Curtius lib. 3. l Justinus Historic. lib. 1. m Tertull. libro de Baptismo, de corona militis, de præscriptionibus. n Placid. ad postrema carnina l. 1. Thebaïd. o Gyrald. de Diis gen. synrag. 7. p Eustathius in Iliad. q Max. Tyrius sermon. 38. r Diodor. lib. 3. c. 8. & lib. 4. c. 5. s Euseb. de præp. Evang. lib. 1. c. 6. Theodoret. de cur. Græc. affect. lib. 3. t Severian. in catena Græca ad c. 1. Genes. u Lamprid. in Heliogabalo. x Cic. 3. de natura Deor. Macrobi. 1. Sat. c. 21. Diodor. lib. 1. c. 2. Plutarch. lib. de Osirid.

legi potest in suis Annalibus Michael (*γ*) Glycas. Solem quoque ab Assyriis, & Phœnicibus sub nomine Adonis maxima veneratione habitum tradit (*z*) Macrobius. Et (*a*) Eufebius Cæsariensis, Phœnices, inquit, solem adorant vocantes eum *Beelsamen*, id est cœli Dominum. Similiter Phryges sacrorum administrationibus immutatis eundem sub nomine *Attinis* colebant, & eodem Macrobio Auctore festivitatem in ejus honorem celebrabant 8. Calendas Aprilis, quem diem Hilaria appellabant, quo primum tempore sol diem longiorem nocte protendit. Massagetæ unum solem venerari, & eidem equos immolare (*b*) Strabo, & Herodotus affirmant. Etiam Æthiopes equos soli offerebant, Deo omnium velocissimo, id quod velocissimum est sacrificantes, teste (*c*) Heliodoro. Apollinem Belum vocatum, & adoratum ab Aquileiensibus accepimus ab (*d*) Herodiano. Sol Græcorum Deus ab Herodoto nuncupatur, eumque passim à Græcis pro Deo habitum (*e*) Pausanias asseverat. Indos adorasse solem tradunt (*f*) Clemens Alexandrinus, & Philostratus Lemnius. Idem scribunt de Tyriis Q. (*g*) Curtius, de incolis Insularum Oceani versus meridiem Diodorus, de Atheniensibus (*h*) Josephus Iudæus, de Siculis (*i*) Phalaris Tyrannus, de Armenis (*k*) Xenophon, de Babylo- niis (*l*) Philostratus, de Pæonibus (*m*) Maximus Tyrius, de Germanis (*n*) Cæsar, de Manichæis (*o*) Augustinus, de aliis alii. Porro à Platonicis adoratum solem patet ex (*p*) Plotino. Sed & Pythagorici soli orienti Hymnos lyra canebant, ad quem Iamblicus elegan-

γ Glycas p. 4. Annalium. & Macrobi. loc. cit. *a* Eusebius de præp. Evang. lib. 1. c. 7. *b* Strabo l. 11. Herodot. in Clío. *c* Heliodor. in Æthiopic. lib. 9. *d* Herodiano. lib. 8. Herodot. in Polymnia. *e* Pausan. in Corinth. in Laconic. & in Arcadici. *f* Clem. Alex. orat. ad Græcos. Philostrat. vit. Apoll. lib. 2. cap. 11. *g* Curtius l. 4. Diodor. lib. 3. cap. 13. *h* Joseph. lib. 2. contra. Apionem pro pœsinem. *i* Phalaris Epist. 103. ad Cantan. *k* Xenoph. l. 4. ἀναβάσις *l* Philostr. l. 1. c. 20. *m* Max. Tyr. ser. 38. *n* Cæsar. de bello gall. lib. 6. *o* Aug. ep. 74. & lib. 14. & 20. cont. Faustum. *p* Plotin. lib. 4. Enn. 4. cap. 30.

tissimam orationem composuit Et quis ignorat mensam solis apud Æthiopes Divi (*q*) Hieronymi , & Pausaniæ scriptis celeberrimam ? A Romanis item Imperatoribus dicata soli templa describunt (*r*) Aurelius Victor , Flavius Vopiscus , Eutropius , & Ammianus Marcellinus. Denique omnes gentes in solis cultum variis ritibus conspirasse (*s*) plerique auctores ostendunt. Sanctus Philastrius Brixienfis Episcopus inter hæreses veteris Testamenti eam recenset , quæ soli divinos honores tribueret : Tum Hermiam , & Seleucium redarguit negantes Christum sedere in carne ad dexteram Patris , sed carnem in sole posuisse existimantes , illud Psalmographi perperam intelligentes , *in sole posuit tabernaculum suum*

IV. At quod attinet ad cultum solis , sacrorum (*t*) librorum testimonia prætermittere grande piaculum esset. Et sanè Israëlita à vicinis gentibus Idolorum cultum edocti ad ortum solis adorabant apud Ezechielem. Josias verò justissimus Rex eos delevit , qui soli adolebant incensum : equos abstulit , quos Reges Judæ dederant soli in introitu templi Domini : currus solis combussit igni. Lego etiam civitatem solis , fontem solis , domum solis , quæ omnia ad falsam solis apotheosim spectasse dubium non est. Ex curru autem Heliaë currum solis descripsisse Poëtas putat Chrysostomus Homilia de ascensione Heliaë , nam sol Græcè Helios dicitur. Job item amicus Dei cui similis non erat sub sole , adversus amicorum calumnias summum judicem innocentiaë suæ testem in-

q Hieron. Epist. ad Paulinum initio Bibliot. Pausan. in Atticis , & posteriorib. Eliacis. *r* Aur. Victor in Valeriano. Fl. Vopisc. in cod. Eutrop. l. 9. Hist. Rom. Amm. Marcellin. lib. 17. *s* Theodor. de cur. Græc. affect. lib. 3. Euseb. præp. Evang. lib. 1. c. 6. & 7. Phornut. denat. deor. Apollodor. in Biblioth. Fulgentius , & Nat. Comes in Mythologiis. Artemidor. l. 2. c. 36. Julian. imp. or. 4. Seneca de benef. l. 6. c. 21. & 23. l. 7. c. 31. Sext. Empyr. l. 8. adu. Mathem. Mapheus Vegius Lauden. in disputatione inter solem , terram , & aurum Gyrald. de Diis. t Ezech. 8. 16. 4. Reg. 25. 5. 11. Jos. 15. 7. 1d. 19. 41. 1sa. 19. 18. Hier. 43. 13. Chrysost. to. 1. Job. 13. 26.

vocans, suasque virtutes modestè enarrans ait: *Si vidi solem cum fulgeret, & latatum est in abscondito cor meum, & osculatus sum manum meam ore meo, quæ est iniquitas maxima, & negatio contra Deum altissimum.* Quasi diceret vir patientissimus, Affligat me Deus, & non parcat, si cultum sibi debitum transtuli ad creaturam. Numquam me jucundissimus orientis solis aspectus splendoris illecebris, oculorum lenocinio ita pellexit, ut divinum illi numen inesse crederem, ac propterea osculata manu, & in cælum porrecta divinos eidem honores impenderem. Hac enim adorationis specie externum quoddam obsequium exhibent Soli gentes, quæ verum Deum ignorant: immò sub specie obsequii nobilem creaturam multiplici afficiunt contumelia, de qua re eleganti prosopopœia idololatrias reprehendit ipsemet sol apud Julium (u) Firmicum Maternum. Solem verò non esse Deum probat eleganter, & diffusè (x) Zacharias Episcopus Mitylenes in disputatione de mundi opificio. Hinc putat (y) Lipsius adorandi verbum derivasse, quia manus ad ora admovebant adorantes: non ab ador (frumenti id genus est) quod censet Grammaticorum acumen. Adhibita verò oscula in Solis, aliorumque Deorum cultu certissimum est. Sed cum plerique vererentur ore profano Deos ipsos tangere, eminus stantes manum porrigebant, eamque statim ad os suum referebant, & suaviabantur. Hunc adorantium habitum sacra Regum Historia ostendit, dicens: (z) *Et omne os, quod non adoravit Baal, osculans manum.* Eundem morem plures ingerunt Scriptores. Minutius Felix in Octavio: Cæcilius simulacro Serapidis denotato, ut vulgus supersticiosum solet, manum ori ad movens osculum labiis pressit (a) Lucianus Samosatenus: Si quis est pauper, ita Deo litat, ut dexteram dumtaxat suam osculetur. (b) Apuleius:

u Jul. Firmic. lib. de errorib. prof. Relig. cap. 8. x Zacharias de mundi opificio. y Lipsius l. 2. elect. cap. 6. z 3. Reg. 19. 18. a Lucian. de sacrificiis. b Apul. Apolog. 10.

Nefas habet adorandi gratia manum labris admovere.
 (c) Athenagoras : Osculum adoratio quædam est. Plura reperiet qui voluerit apud (d) Pithæum in Adversariis, & (e) Muretum in variis lectionibus. Ex hac autem adorandi ratione ille forsitan ritus emanavit, quo principibus viris manus osculari solemus, de quo legendus in Parergis Franciscus (f) Luisinus Utinensis criticus exquisitissimus. Sed jam ad Solem, à quo digressi sumus, his obiter adnotatis, revertamur.

§. II.

Omnes Ethnicorum Deos referri ad Solem. Currem versus Orientem.

I. **A** Urelius (a) Macrobius luculentus Auctor, & doctus omnes Deos gentium referri ad solem longo, & erudito sermone demonstrat ex Orpheo, Homero, Hesiodo, Platone, aliisque doctrina præstantibus viris, qui numerosam illam Deorum congeriem ad unum Solem revocarunt, cujus varios effectus facilis, & rudis antiquitas varia esse numina censuit, quæ variis quoque nominibus distinxit. Explicat hanc doctrinam eximius Philosophorum Plato in Cratylo, & secundo de legibus. (b) Nonnus Panapolita in Dionysiacis Bacchum introducit, qui solem deprecans sic canit : Belus es Euphratæ, Lybicus vocatus Ammon, Apis es Niliacus, Arabs Saturnus, Assyrius Jupiter. Et infra. Sive Serapis es Ægyptius, sive Mithris Babylonis, in Græcia Delphicus Apollo, sive tu Pæon dolorem mitigans. Sive es Æther varius, sive Astrochiton. Eadem ferè habent (c) Proclus Lycius in Hymno solis, &

a Athenag. in legatione ptopè finem. d Petr. Pith. Adversat. lib. 1. cap. 7. e Muret. var. lect. l. 10. c. 1. f Franc. Luisin. l. 2. parergon cap. 19. a Macrobi. 1. Satur. à cap. 17. ad 23. b Nonnus in Dionysiacis lib. 40. v. 396. c Proclus in Hym. solis v. 24.